

บทวิเคราะห์วรรณกรรม 1984: ว่าด้วยการวิพากษ์สังคมการเมืองไทย

Review of the Novel 1984: Criticizing Thai Political Society

ภูพล ทองอินทราช *

บทคัดย่อ

วรรณกรรมคลาสสิก เรื่อง “1984” ที่เขียนขึ้นโดย จอร์จ ออร์เวลล์ (George Orwell) หรือ เอริก อาร์เธอร์ แบลร์ (Eric Arthur Blair) เป็นการนำเสนอเบื้องลึกเบื้องหลังของ “มนุษย์ สังคม รัฐ อำนาจอรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน” โดยการตั้งคำถามในมุมกลับ กับสิ่งต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่และดูเหมือนว่าจะเป็นสิ่งที่ปกติ แต่ความจริงแล้วเป็น “ความปกติของความไม่ปกติ” ที่ดำรงอยู่ ซึ่งการตั้งคำถามในมุมกลับ กับสิ่งต่าง ๆ ที่ดูเหมือนปกติดังกล่าว ก็จะเป็นการเพิ่มพูนปัญญาความรู้แบบมุมกลับให้กับมนุษย์และสังคมซึ่งเป็นหนึ่งในสิ่งที่ถูกตั้งคำถามด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่ทุก ๆ อย่างถูกทำให้รู้สึกราวกับว่าเป็น “ปกติ” เช่น เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าแต่ที่จริงแล้วเพิ่มพูนความเป็นมนุษย์หรือลดทอนความเป็นมนุษย์ นำไปสู่การสถาปาศักยภาพทางอำนาจให้สังคม หรือสถาปนาความเป็นทาสให้สังคม และอำนาจในสังคมแบบโกลาหล ลึกล้น ย้อนแย้งกันระหว่างกรอบคิดกับวิถีปฏิบัติ ซึ่งก่อให้เกิดแง่มุมของอำนาจที่ซับซ้อน นำไปสู่การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ท้าทายได้อย่างหลากหลาย ในกรณีของสังคมการเมืองไทยเทคโนโลยีของอำนาจเป็นสิ่งที่ทรงพลังมาตลอดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่หลากหลาย แต่ในปัจจุบันด้วยความก้าวหน้าของวิทยาการโดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ ส่งผลให้เกิด

* ภูพล ทองอินทราช อาจารย์ประจำ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร

การสถาปนาอำนาจของเทคโนโลยีในรูปแบบและช่องทางที่หลากหลายในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน ในลักษณะการสร้างพื้นที่ทางอำนาจให้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว อำนาจจะมีสองโฉมหน้าที่สำคัญ คือ อำนาจรูปธรรมและอำนาจนามธรรม ซึ่งในสังคมการเมืองไทยจะคุ้นเคยกับอำนาจในแบบรูปธรรม เช่น กฎหมาย ซึ่งปรากฏให้เห็นเด่นชัดแต่จะไม่คุ้นเคยและรับรู้ถึงอำนาจอีกรูปแบบหนึ่ง คือ อำนาจนามธรรม ที่อาศัยวัฒนธรรมเป็นฐานและปฏิบัติการผ่านทางสถาบันหลักของสังคม เนื่องจากมีความแนบเนียน ซับซ้อน และปราศจากการกดบังคับ และอำนาจในโฉมหน้าที่เป็นนามธรรมดังกล่าวนี้ เป็นอำนาจที่ทรงพลังและมีประสิทธิภาพมากที่สุดในสังคมการเมืองไทยในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ : วรรณกรรม 1984, วิพากษ์, การเมืองไทย

Abstract

The classic novel '1984', written by George Orwell (real name Eric Arthur Blair), profoundly depicts "humanity, society, a state, state power and the relationship between state and public" through reverse questioning of all things that seem to be normal, but in reality reveals the "normality of abnormality". Such a reverse order of questioning should, improves knowledge, improve knowledge, from an opposing perspective, of humanity and society, which is part of the subject being addressed in the novel. Especially nowadays that things are being made to feel as if it is "normal", as technology advances, in fact, enhance or diminish the humanity of human beings. Leading to a potential power, social status or the establishment of a slave society. And the social chaos in contradictory ways overlap between the concept and practice. Which contributes to the aspects of the complex. Leads to a question from a range of critical challenges. In the case of Thailand political power of technology is a

powerful all historical development. Is a key tool of the state to do things in a variety of styles. But now with the advancement of science, especially science. Resulting in the establishment of the power of technology in various formats and channels of power relations between the state and people. In creating the appearance of power to the people. However, such power relations. There are two important aspects to the concrete and the abstract is power. The political power in Thailand is familiar with the law, which appears as a noun pronounced. But are not familiar with and recognize the power of another culture is the ideal living and operating base through major institutions of society. Since there is no realistically complex and pressing force. And power in the face of such an abstraction. As the most powerful and effective social politics in modern Thailand.

Keywords : Novel 1984, Criticize, Thai Politics

บทนำ

1984 เป็นวรรณกรรมคลาสสิกที่วาดด้วยเรื่องการเมืองและอำนาจ เป็นการนำเสนอมุมกลับของความจริงในสังคมการเมือง กล่าวคือ โดยปกติทั่วไปทุกสังคมการเมืองต่างก็นำเสนอด้านดีของตนเอง เช่น ระบอบประชาธิปไตยก็จะเชิดชูเรื่อง สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ ระบอบสังคมนิยมก็นำเสนอเรื่อง ผลประโยชน์ส่วนรวม ความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง แต่ในทางความเป็นจริงหลายประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยประชาชนยังมีเสรีภาพในด้านต่าง ๆ อยู่อย่างจำกัด เช่น การแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน ถึงแม้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงแต่ก็ไม่สามารถทำได้ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2552, หน้า 35)

การทำให้ทุกคนเหมือน ๆ กันในทางการเมืองถือเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะเรียกว่าความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันก็ตาม เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิด

ขึ้นจริง แต่เราหลอกตัวเองว่ามันเกิดขึ้นจริง ไม่ว่าจะในธรรมชาติหรือในสังคม คือ ทั้งมนุษย์และสัตว์ต่างก็มีข้อแตกต่าง เช่น บางคนมีกำลังมากบางคนมีกำลังน้อย บางคนมีสติปัญญาบางคนมีสติปัญ्यान้อย บางคนพิการบางคนปกติ เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นสังคมเป็นรัฐ ความไม่เสมอภาคก็ปรากฏขึ้นในอีกลักษณะหนึ่ง โดยกลไกของความเป็นรัฐ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม ชนชั้น ภาวตรภาพเองก็ยังคงเป็นค่าที่สวดยหรืออยู่ในอากาศ เพราะค่านิยามกับโลกของความเป็นจริงยังสวนทางกันอยู่ คือ ยังมีสงครามทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองเกิดขึ้นอยู่ ยังมีการเหยียด เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และสีผิว แม้ในประเทศที่ใหญ่อย่างสหรัฐอเมริกาเองก็ตาม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545 ก, หน้า 15-16) เช่น กรณีวันเสาร์ที่ 25 ตุลาคม 1997 ถือได้ว่าเป็นวันที่มีความสำคัญยิ่งอีกวันหนึ่งของเมืองฟิลาเดลเฟีย มลรัฐเพนซิลวาเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นวันที่สตรีผิวดำทั่วสหรัฐอเมริกา ได้เดินทางมาร่วมชุมนุมกันเพื่อแสดงพลังและความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของพวกเขาตน หรือที่เรียกขานกันในภาษาอังกฤษ/อเมริกันว่า The Million Woman March Day แม้จะมีสตรีผิวดำมาร่วมมณรงค์ไม่ถึงหนึ่งล้านคนตามที่ตั้งเป้าไว้ แต่การรวมตัวของสตรีผิวดำจำนวนเจ็ดแสนกว่าคนครั้งนี้ ก็จัดได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของสตรีผิวดำที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา และก่อนหน้านั้นในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1995 ที่นครวอชิงตัน ดี.ซี เมืองหลวงของประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้ชายผิวดำทั่วสหรัฐอเมริกา ก็ได้เดินทางรวมตัวกันเพื่อแสดงพลัง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพวกเขาตนโดยไม่คำนึงถึงอายุชนชั้น และฐานะทางสังคมแต่อย่างใด หรือที่รู้จักกันในนามของ The Million Man March (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545 ก, หน้า 16)

ในฝั่งของระบอบคอมสังคมนิยมเอง ผลประโยชน์ส่วนรวมคือผลประโยชน์ของรัฐ (ผู้นำ/กลุ่มผู้นำ) ไม่ใช่ผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลแต่ละหน่วย คำว่าผลประโยชน์ส่วนร่วม ผลประโยชน์แห่งชาติ เป็นเพียงภาษาของอำนาจ (The Language of Power) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2551, หน้า 363) ที่มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ตอกย้ำระบบอำนาจที่ดำรงอยู่ให้อยู่ในการรับรู้ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เพื่อที่จะได้ไม่เกิด

การต่อต้านขัดขืนระบบ นั่นคือการทำให้ประชาชนสยบยอมต่ออำนาจผ่านการ
การใช้ภาษาทางการเมืองแบบต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น คำว่า ความเสมอภาค เป็น
ภาษาของอำนาจอีกคำหนึ่งของระบอบสังคมนิยมทั้งหลายที่ถูกใช้เป็นเพียง
“คาถา” ที่สะกดมวลชนให้อยู่ในอโวกา เพื่อความเป็นเอกภาพและความจงรักภักดี
เพราะความเสมอภาคไม่ได้มีอยู่จริงมีแต่ “ความเสมอภาคของความไม่เสมอภาค”
ไม่ว่าแม้แต่เงินเองที่เป็นพี่ใหญ่ของค่ายนี้ในปัจจุบัน ทุกสังคมการเมืองทุกค่าย
ของโลกล้วนไม่เคยนำเสนอด้านลบหรือความเลวร้ายของตนเอง ไม่ว่าด้วย
เหตุผลใดก็ตาม หรืออาจจะเป็นเพราะทุกค่ายกลัวในพลังอำนาจของความจริง
ทุกสังคมการเมืองศรัทธาในความจริง แต่หลายต่อหลายครั้งในประวัติศาสตร์
เรากลับจะพบเห็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งกัน คือ เราศรัทธาในความจริง โหยหา
ความจริง เช่น ความจริงของ มนุษย์ สัตว์ สังคม ธรรมชาติ โลกจักรวาล ชีวิต
และศาสนา แต่พอเอาเข้าจริง ๆ เราก็จะกลัวและปฏิเสธความจริงอยู่เสมอ ไม่ว่า
จะเป็นความจริงบริสุทธิ์หรือความจริงประดิษฐ์

แต่ในกรณีของ 1984 ไม่ได้นำเสนอชุดของความจริงอย่างที่เรารู้และ
คุ้นเคย เพราะ 1984 นำเสนอด้านที่ “บูดเน่า” ของสังคมการเมือง เช่น การควบคุม
ข่าวสาร การควบคุมความรู้ การควบคุมประวัติศาสตร์ การควบคุมภาษา (ศัพท์
และความหมาย) ไม่ว่าค่ายใดสืบทอดหรือระบอบการเมืองยี่ห้ออะไรก็ตาม ล้วนแต่
มีความอับลักษณ์ (บูดเน่า) ซ่อนอยู่ภายใต้ฉลากและสรรพคุณที่กำกับฉลาก
ที่สวยงาม เป็นธรรมดาที่งานประเภทนี้จะไม่ค่อยถูกใจของผู้มีอำนาจ เพราะ
ความจริงนั้นบางครั้งก็จะเป็นสิ่งที่สิ้นกลิ่นอรรถาธิบาย ปะทะ และสร้างแรงเสียดทาน
ให้กับอำนาจ ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อผู้มีอำนาจ ไม่เว้นแต่สังคมการเมืองของไทย
ก็เช่นกัน และการนำเสนอมุมกลับของสังคมการเมืองของ ออร์เวลล์ โดยใช้
กรอบคิดเรื่องอำนาจ กรอบคิดเรื่องภาษา และการกล่าวหาที่จะเล่นกับความจริง
นี้เองที่ทำให้เป็นเสน่ห์ของ 1984 ที่ทำให้ 1984 เป็นวรรณกรรมที่คลาสสิกอยู่
ยังคงกระพันและที่สำคัญประเด็นต่าง ๆ ที่ ออร์เวลล์ นำเสนอใน 1984 ยังคงเป็น
ปัญหาที่ยังเกิดขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ กันในสังคมการเมืองสมัยใหม่
หลายแห่งในโลกปัจจุบัน ซึ่งรวมถึงสังคมการเมืองไทยด้วย และรหัสที่ 1984
ทิ้งไว้ให้เราขุดค้นนั้นก็มีย่อยประการ โดยที่การขุดค้นดังกล่าว ผู้เขียนจะใช้

กรอบคิดเรื่องอำนาจที่ไม่ใช่อำนาจแบบกระแสหลัก เช่น อำนาจตามกรอบคิดของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ที่ให้นิยามของอำนาจ (Power) หมายถึงความสามารถในการบังคับคนให้เชื่อฟังคำสั่งหรือ (ศิริพงษ์ อดาวลัย ณ อยุธยา, 2551, หน้า 52) ความสามารถของบุคคลในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้อื่นให้เป็นไปตามที่ต้องการ ซึ่ง Weber จำแนกอำนาจดังกล่าวออกเป็น 3 ประเภท (1. อำนาจตามจารีตประเพณี (Custom) เกิดจากสถานภาพทางสังคม (Social Status) ที่มีการแบ่งแยกให้กับบุคคล ซึ่งได้แก่กลุ่มสถานภาพ (Status Groups) ชนชั้น (Classes) และพรรค (Parties) ทรัพยากรสำคัญของอำนาจจึงได้แก่สถานภาพของบุคคลในสังคม (2. อำนาจตามการแลกเปลี่ยน (Exchange) เกิดจากการจัดสรรแบ่งปันตามพื้นฐานที่แต่ละคนมี หรือครอบครองสิ่งต่าง ๆ ไว้ หรือความสามารถที่จะทำอะไรให้เกิดขึ้นกับคนอื่น ๆ ได้บ้าง ทรัพยากรสำคัญของอำนาจในลักษณะนี้ก็คือ ความมั่งคั่งร่ำรวย (Wealth) (3. อำนาจตามการควบคุมบังคับบัญชา (Command) เกิดจากการที่ฝ่ายหนึ่งมีความสามารถหรือได้รับการจัดสรรให้ควบคุมหรือบังคับบัญชาอีกฝ่ายหนึ่ง ทรัพยากรสำคัญของอำนาจคือ ภาวะผู้ปกครอง (Ruler Ship) อำนาจในรูปแบบนี้ จึงมีลักษณะเป็นอำนาจทางการเมือง

แต่กรอบคิดที่ผู้เขียนให้ความสนใจเป็นกรอบคิดเรื่องอำนาจตามแนวทางของ มิเชล ฟูกูเกต์ (Michel Foucault) (จักษ์ พันธ์ชูเพชร, 2552) ที่มีได้มองอำนาจตามนัยของวาทกรรมกระแสหลักดังกล่าว ที่มักให้ความหมาย อำนาจ ไปในแง่ขีดความสามารถที่บุคคลหนึ่งมีเหนือบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ในลักษณะของการทำให้บุคคลหนึ่งยินยอมกระทำในสิ่งที่ผู้มีอำนาจเหนือกว่าต้องการให้กระทำ ซึ่งถ้าหากเป็นกรณีปกติแล้วเขาผู้นั้นจะไม่ยินยอมกระทำในสิ่งที่ถูกกำหนด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อำนาจ ก็คือ การที่บุคคลหนึ่งสามารถทำให้อีกบุคคลหนึ่งยินยอมต่อตนได้นั่นเอง แนวคิดที่ให้ความหมายหรืออธิบายอำนาจในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากการมองสังคมว่าเป็นสนามแห่งการต่อสู้ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันจากกลุ่มที่แตกต่างหลากหลายในการแสวงหาอำนาจ เพื่อที่จะได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจ (Decision-Making) ในประเด็นที่สำคัญ (Key Issues) ให้เกิดการสนองตอบต่อผลประโยชน์ของ

กลุ่มคนให้ได้มากที่สุด ซึ่งการมอง อำนาจ ตามนัยนี้มักเป็นการมุ่งเน้นและให้ความสนใจเฉพาะกับอำนาจที่มีลักษณะเป็นทางการ และมองอำนาจประหนึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถเข้ายึดครองและใช้สอยได้อย่างอิสระเพื่อทำการกดขี่ ปรามปราม และ/หรือบังคับผู้ที่ปราศจากอำนาจให้กระทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้มีอำนาจ ดังนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปในลักษณะของคู่ตรงข้ามที่มีผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์เสมอ (Zero-Sum) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545 ข, หน้า 272)

ฟูโกต์มิได้สนใจศึกษาอำนาจในระดับของเจตนา หรือในระดับของการตัดสินใจและหลีกเลี่ยงการมองอำนาจจากข้างใน ผ่านการถามคำถามแบบพื้น ๆ ที่นิยมถามว่า “ใครมีอำนาจ และใช้อำนาจเพื่อจุดประสงค์ใด” สู่การดูภาคปฏิบัติจริงของอำนาจมากกว่า กล่าวคือดูที่วัตถุ เป้าหมายและสนามของการใช้อำนาจ โดยดูว่าอำนาจผลิต/สร้างอะไร ในความเห็นของฟูโกต์เราไม่ควรถามว่าทำไมคนเราจึงอยากมีอำนาจเหนือ หรือครอบงำคนอื่น มียุทธศาสตร์อะไรในการครอบงำ แต่เราควรถามกลับว่ามีกระบวนการในการทำให้เกิดการเก็บกดปิดกั้นอะไรบ้างที่กำหนดควบคุมพฤติกรรม/การกระทำของเรา นั่นคือดูว่าเราถูกทำให้กลายเป็นวัตถุของอำนาจ กลายเป็นผู้ถูกปกครอง กลายเป็นตัวตนอย่างที่เรากลายเป็นอยู่ได้อย่างไรมากกว่า ฟูโกต์เสนอให้มองอำนาจ ในลักษณะที่มีใช้เป็นเหมือนสิ่งของที่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถถือไว้หรือครอบครองไว้เป็นสมบัติของผู้นั้น เช่น ไม่ใช่ต้องเป็นตำรวจถึงจะมีอำนาจ ตามความเข้าใจที่มีมาก่อนหน้านี้ อำนาจมักจะถูกมองเป็นเหมือนสิ่งของที่ผู้คนสามารถถือหรือสวมใส่ไว้แล้วจะทำให้คนนั้นมีอำนาจ เช่น นายพลต้องถือคทา หรือกษัตริย์ต้องมีตราประทับ แล้วจึงมีอำนาจ อำนาจในแง่จึงเป็นเหมือนสิ่งของที่คนสามารถยึดถือไว้ได้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552, หน้า 122-123) ทั้งนี้ฟูโกต์ต้องการให้มองเสียใหม่ว่า อำนาจไม่มีตัวตนแต่เคลื่อนไหว (Mobile) ไปตามเงื่อนไข ด้วยการทำงานบนพื้นฐานของ ความสัมพันธ์ และปฏิบัติการของความสัมพันธ์ ที่สลับซับซ้อนในระหว่างสนามที่แตกต่างกัน ทั้งสถาบันและกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐที่แตกต่างกันของสถาบันที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นระบบราชการ หรือว่าสถาบันการศึกษา วิชาการต่าง ๆ หรือกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐด้วยเหตุนี้เอง ทุกสนามของปฏิบัติการจึงล้วนมีอำนาจ อำนาจในความคิดของ

ฟูโกต์ จะลื่นไหลและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่อำนาจไม่ได้พึงกระจายอยู่
 อย่างเดียว เพราะต้องปรับตัวไปตามเงื่อนไขต่างๆ ในเชิงยุทธวิธีที่ใช้จัดการความ
 สัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวกันเป็นพันธมิตร หรือการตอรองกันเพื่อปรับเปลี่ยน
 ความสัมพันธ์ ส่วนพื้นที่ของอำนาจอาจจะดูว่างเปล่า และไม่ได้กลมกลืนหรือมี
 ลักษณะเป็นหน่วยใดหน่วยหนึ่ง ถ้าเป็นหน่วยเดียวกันที่กลมกลืนจะไม่มีอำนาจ
 (ธีรยุทธ บุญมี, 2551, หน้า 178) ฟูโกต์พยายามเน้นว่าไม่ควรมองอำนาจว่าเป็น
 เครื่องมือหรือสมบัติของโครงสร้าง สถาบัน หรือองค์ เช่น รัฐ แต่มองอำนาจเป็น
 สภาวะการณ์เชิงยุทธศาสตร์ที่ซับซ้อน (Complex Strategical Situation) หรือเป็น
 ความหลากหลายของความสัมพันธ์เชิงกำลัง (Multiplicity of Force Relation)
 กล่าวอีกนัยหนึ่ง ฟูโกต์มองอำนาจในแนวปรัชญาแบบสัญศาสตร์ของ Saussure
 ที่พลิกความคิดของเราไม่ให้มองว่าพื้นฐานของโลกคือสิ่งที่มีตัวตน (Identity) แต่
 พื้นฐานของโลกเป็นความสัมพันธ์ เครือข่ายความสัมพันธ์นี้แหละที่ทำให้เกิด
 เสมือนเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ขึ้น ดังนั้นในมิติของอำนาจ ไม่ใช่ว่าโครงสร้าง องค์กร สถาบัน
 เช่น รัฐ ทำให้เกิดอำนาจ แต่อำนาจ (ในรูปความสัมพันธ์) ต่างหากที่ทำให้เกิด
 โครงสร้าง สถาบันขึ้น รวมทั้งยังทำให้เกิดผลบางอย่าง (Effects) หรือการทำงาน
 (Functioning) ขึ้นด้วย

กล่าวโดยสรุปคือ (สายพิณ ศุภุทธมงคล, 2545, หน้า 7-8) ฟูโกต์ไม่ได้
 มอง อำนาจ ในฐานะที่มันเป็นสมบัติของชนชั้นหนึ่งชนชั้นใดหรือเป็นเครื่องมือ
 ที่ใครคนใดคนหนึ่งสามารถใช้ได้ตามใจปรารถนา แต่หมายถึงรูปแบบของการ
 ครอบงำและกดบังคับ (Subordination) แบบต่าง ๆ และในสังคมใดก็ตาม เราจะ
 พบความไม่สมดุลของอำนาจเสมอ (Asymmetrical Balance of Forces) อำนาจ
 ในสายตาฟูโกต์นั้น ไม่ต่างกับความสัมพันธ์ทั้งหลายในสังคมในแง่ที่เราสามารถ
 มองเห็นได้อย่างชัดเจนในทันทีทันใด ประเด็นที่เขาสนใจคือวิถีของการจัดความ
 สัมพันธ์เชิงอำนาจรูปแบบที่ปรากฏของวิถีความสัมพันธ์นี้ และเทคนิคการใช้
 อำนาจดังกล่าว

เทคโนโลยีของอำนาจกับอำนาจของเทคโนโลยี

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือว่าในสังคมการเมืองทั้งในอดีตและปัจจุบัน เทคโนโลยีของอำนาจกับอำนาจของเทคโนโลยี มีวิธีหรือรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างไร หากเรามองย้อนไปในอดีต เราจะเห็นได้ว่าในอดีตที่มนุษย์ยังไม่สามารถคิดค้นเทคโนโลยีขึ้นมาได้ ระบบการปกครองไม่จำเป็นต้องพึ่งอำนาจของเทคโนโลยีเพราะเทคโนโลยียังไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่สำคัญหรือมีความจำเป็นต่อระบบการปกครองในเวลานั้นก็คือ เทคโนโลยีของอำนาจของผู้ปกครอง ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของผู้ปกครองและระบบการปกครอง เช่น การปกครองของชนเผ่าต่าง ๆ ในอดีต มีหัวหน้าเผ่าเป็นทั้งรัฐและองค์อธิปัตย์ที่ทุกคนต้องเคารพและเชื่อฟัง คำสั่งของหัวหน้าเผ่าซึ่งถือเป็นกฎหมายใครฝ่าฝืนก็จะมีโทษ การสืบทอดการเป็นผู้นำหรือหัวหน้าเผ่าก็จะผ่านการสืบทอดสายโลหิตและมีการมอบของศักดิ์สิทธิ์ให้กับผู้นำที่จะมาเป็นผู้นำคนต่อไป อาจจะเป็นคทาหรือเขาสัตว์หรืออะไรก็ได้แล้วแต่ที่เป็นวัตถุหรือสัญลักษณ์แทนความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นสิ่งที่สร้างความชอบธรรมให้กับการเป็นผู้นำ ซึ่งการที่ทุกคนไม่ขัดขืนก็เพราะเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติที่มีมานาน ซึ่งถ้าหากวันหนึ่งเกิดมีคนคิดกบฏขึ้นอาจจะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม เช่น ล่าสัตว์เก่งกว่า แข็งแรงกว่า ก็ไม่มีทางสำเร็จเพราะไม่มีความชอบธรรมคือไม่ได้สืบทอดสายโลหิต ไม่ได้รับมอบของศักดิ์สิทธิ์จากผู้นำคนก่อน ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าการสืบทอดสายโลหิตก็ดี การมอบของศักดิ์สิทธิ์ก็ดีล้วนแล้วแต่เป็นเทคโนโลยีของอำนาจทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็เพื่อการคงอยู่ของชนเผ่า ชนเผ่าไม่ได้มีอินเทอร์เน็ตเพื่อส่ง อีเมลระดมมวลชน ไม่มีโทรศัพท์เพื่อติดต่อสื่อสาร ไม่มีทีวีในการโฆษณาชวนเชื่อ แต่ชนเผ่ามีเทคโนโลยีของอำนาจดังกล่าวทำให้ชนเผ่าคงอยู่ในทางกลับกันผู้คิดนอกแถวที่ไม่สามารถทำนอกแถวได้ก็เพราะนอกจากจะขาดอำนาจของเทคโนโลยี (อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ทีวี) แล้วยังขาดเทคโนโลยีของอำนาจ (ความชอบธรรม) ทำให้ไม่สามารถนอกแถวได้เลย เพราะฉะนั้นสังคมการเมืองในอดีตนั้นเทคโนโลยีของอำนาจจึงเป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพและเป็นสิ่งจำเป็นต่อการคงอยู่และสืบทอดของรัฐ/อำนาจและการจัดรูปแบบความสัมพันธ์

แต่ในโลกยุคปัจจุบันความรู้ วิทยาการ เทคโนโลยีต่าง ๆ มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549, หน้า 3-4) ทำให้โลก

ในยุคนี้มีลักษณะเฉพาะที่ เลียวทาร์ด (Lyotard) เรียกว่า “สภาวะการณแบบหลังสมัยใหม่” (The Postmodern Condition) กล่าวคือ โลกปัจจุบันที่เราอยู่เป็นโลกของการกระชับแน่นรอบใหม่ระหว่างเวลากับสถานที่ หรือการผนวกรวมสถานที่เข้ากับเวลา ความแตกต่างระหว่างเวลากับสถานที่ที่เคยเป็นปัญหาใหญ่ของโลกยุคก่อนหน้า ถูกกลดทอนลงจนแทบจะไม่มีความรู้สึกของความแตกต่างอันเป็นผลมาจากการพัฒนาของเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารและข้อมูลข่าวสารสมัยใหม่ (ICT: Information and Communication Technology) ปัจจุบันไม่ว่าเราจะอยู่ที่ใดในโลก เราสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้ในเวลาอันรวดเร็วและในราคาที่ประหยัดมากผ่านโทรศัพท์ไร้สาย ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ในรูปของ E-mail และ Internet ทั้ง E-mail, Internet และ World Wide Web จึงกลายเป็นพื้นที่สาธารณะในระดับโลก (A Global Public Space) ชนิดใหม่ที่คนต่างเชื้อชาติต่างวัฒนธรรม และต่างพื้นที่ สามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้โดยไม่มีปัญหาเรื่องระยะห่างเป็นอุปสรรคอีกต่อไป และความก้าวหน้าดังกล่าวก็เลยไปถึงเรื่องของธรรมชาติที่ว่าอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ ในปัจจุบันความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้ “พระเจ้าได้ตายจากมนุษย์ไปแล้ว” คือ มนุษย์สามารถควบคุมธรรมชาติและชะตากรรมของตนเองและเผ่าพันธุ์ได้ ในระดับที่สามารถเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี เช่น กรณีของการทำฝนเทียมซึ่งเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ตอบสนองความต้องการทางด้านกายภาพ ขณะเดียวกันเรื่องของจิตใจที่เป็นเรื่องละเอียดอ่อนและซับซ้อน ก็สามารถได้รับการตอบสนองด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเช่นเดียวกัน เช่น กรณีของการรักษาสุขภาพที่ปัจจุบันสามารถรักษาสุขภาพของบุคคลสำคัญ ไม่ให้เฝ้าเปื่อยไปตามกาลเวลา ทุกสัดส่วนของร่างกายอยู่ในสภาพที่ปกติเหมือนตอนที่ยังมีชีวิตในทำนองเดียวกันกับการทำมัมมี่ของอียิปต์ แต่ต่างกันตรงที่มัมมี่อียิปต์จะมีร่างกายที่แห้งเหี่ยวมีลักษณะเป็นซากศพที่ดูแข็งเหมือนหิน แต่กรณีของปัจจุบันสามารถรักษาศพให้เหมือนกับยังมีชีวิตของทุกประการ สามารถป้องกันแบคทีเรียชนิดต่าง ๆ ที่จะทำให้ศพเน่าได้ ซึ่งตรงนี้ก็เป็นที่ทำให้เห็นว่ามนุษย์สามารถเอาชนะพระเจ้า (ธรรมชาติ) ได้ด้วยความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผลที่ตามมาก็คือเราจะเห็นได้ว่าอำนาจของเทคโนโลยีดังกล่าวมีความสำคัญกับระบบสังคมการเมืองควบคู่ไปกับเทคโนโลยีของอำนาจ ที่มี

ความสำคัญกับสังคมการเมืองมาแต่เดิม (จันทน์ เจริญศรี, 2545, หน้า 2) แต่ความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวก็ต้องแลกมาด้วยการที่ปัจเจกชนต้องสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเองไป เนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างในโลกจะถูกทำให้เป็นหนึ่งเดียว

สังคมการเมืองไอชนเนีย : เทคโนโลยีของอำนาจกับอำนาจของเทคโนโลยี

แต่ในกรณีของ 1984 เราจะเห็นได้ว่าในสังคมของไอชนเนียนั้นอำนาจของเทคโนโลยีดูจะเป็นโทษและเป็นสิ่งที่น่ากลัวสำหรับปัจเจกบุคคล อำนาจของเทคโนโลยีที่ว่าก็คือจอโทรทัศน์ที่มีอยู่ทั่วทุกแห่งในไอชนเนีย (ไซริธน์ เจริญสิน โอฟาร์, 2554, หน้า 83) จอโทรทัศน์เป็นการจัดระเบียบปัจเจกบุคคล ทำให้ประชาชนหันมาควบคุมตัวเอง ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าถูกจ้องมองตลอดเวลา จนต้องทำตัวให้อยู่ในระเบียบอยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งจอโทรทัศน์ดังกล่าวมีประสิทธิภาพถึงขั้นจับผิดได้แม้กระทั่งความคิดที่เป็นอันตรายต่อพรรค ซึ่งแสดงออกมาแม้เพียงเล็กน้อยไม่ว่าจะทางสีหน้ากิริยาท่าทางไม่ต้องถึงขั้นพูดหรือแสดงความคิดออกมา วินสตันเองก็ต้องระวังและเกือบจะหลุดความคิดกบฏต่อต้านพรรคและที่เบ้มี่หลายต่อหลายครั้ง จอโทรทัศน์จึงเป็นอำนาจของเทคโนโลยีที่สำคัญแม้กระทั่งสุดท้ายแล้ว วินสตันและจูเลียก็ถูกจับได้ว่าคิดกบฏต่อต้านพรรค โดยจอทีวีหรือโทรทัศน์ที่ถูกซ่อนไว้หลังรูปที่ผนังในร้านของมิลเตอร์ซาร์ริงตัน แต่ถ้ามพิจารณากันให้ดีแล้วเทคโนโลยีของอำนาจต่างหากที่เป็นสิ่งที่น่ากลัวที่สุด โดยเฉพาะในระยะยาว ตัวอย่างของเทคโนโลยีของอำนาจไอชนเนีย เช่น การควบคุมความรู้ข้อมูลข่าวสาร ภาษา ประวัติศาสตร์ ความคิด ตำรวจความคิด เป็นต้น และเทคโนโลยีของอำนาจจะมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหนนั้นก็พิจารณาได้จากกรณีพาร์สันและลูก ๆ ของเขา กล่าวคือพาร์สันนั้นถูกรวบงำโดยพรรคในทุกด้านผ่านทาง การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ภาษา ประวัติศาสตร์ ที่พรรคสร้างขึ้นเพื่อให้พาร์สันจงรักภักดีต่อพรรค และเทคโนโลยีของอำนาจของพรรคดังกล่าวก็ได้ผลเป็นอย่างดี คือ พาร์สันถูกกล่าวโทษต่อตำรวจความคิดโดยลูก ๆ ของเขาว่า เขาหนีไปแล้ว กล่าวคำว่า “พีเบ้มี่จงพินาศ พีเบ้มี่จงพินาศ” ทำให้เขาถูกจับขังคุกแทนที่พาร์สันจะโกรธลูก ๆ ของตนเขากลับชื่นชมและภาคภูมิใจในตัวลูก ๆ ของเขาว่าเป็น

พลเมืองที่ดีของของไอชันวเนีย จงรักภักดีต่อพรรคและพี่เบิ้ม แต่กลับตำหนิตัวเองว่าน่าอับยศที่สุดที่กล่าวคำดังกล่าวออกมา จะเห็นได้ว่าคนอย่างพาร์สันนั้นไม่จำเป็นที่อำนาจของเทคโนโลยีคือ จอโทรภาพจะต้องติดตามไปควบคุมพฤติกรรมและความคิดของเขาทุกที่ทุกเวลา เพราะเทคโนโลยีของอำนาจต่างหากที่ควบคุมทั้งความคิดและพฤติกรรมของเขาอย่างมีประสิทธิภาพทำให้เขาไม่รู้สึกรู้ว่าถูกควบคุมครอบงำ ปิดกั้น กดทับ และลิดรอน

สังคมการเมืองไทย : เทคโนโลยีของอำนาจกับอำนาจของเทคโนโลยี

แต่ในกรณีของสังคมการเมืองไทย อำนาจของเทคโนโลยีนั้นไม่ใช่สิ่งน่ากลัวและเป็นโทษ สิ่งที่น่ากลัวคือ เทคโนโลยีของอำนาจ กล่าวคือ อำนาจของเทคโนโลยีกับสังคมการเมืองไทยเป็นไปในลักษณะเอื้อประโยชน์ต่อบัณฑิตบุคคลแต่ละหน่วยและภาคประชาสังคม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549, หน้า 5) ตัวอย่างเช่นความเจริญก้าวหน้าของการคมนาคมขนส่งที่รวดเร็ว ความหลากหลายของข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ผ่านทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี โทรศัพท์เคลื่อนที่ การติดต่อสื่อสารของคนในสังคมและในโลกมีความกระชับแน่นยิ่งขึ้น เวลาและสถานที่หมดความสำคัญลง โลกถูกย่อส่วนลงไม่ว่าจะอยู่ที่ใดของโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างง่ายดาย ความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวทำให้พื้นที่เสมือนจริงในทางการเมืองเป็นเครื่องมือของบัณฑิตบุคคลในการมีพื้นที่ ในการแสดงออกและมีส่วนร่วมในทางการเมือง ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์สำคัญใด ๆ ขึ้นในโลกบัณฑิตบุคคลสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างสะดวกสบาย (นิติ ภาวครพันธุ์, 2550, หน้า 206-207) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ดังกล่าว แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) เรียกว่าการสัมพันธ์ที่ติดต่อกันจากระยะไกล โดยมีระบบสื่อสารและคมนาคมสมัยใหม่เข้ามาช่วย ทำให้ผู้คนสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ข้ามเวลาและพื้นที่ได้ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549, หน้า 45) เช่น กรณีพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ (นปช.) เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน การนัดระดมพลชุมนุมไม่ลำบากเหมือนในอดีตเพียงใช้โทรศัพท์มือถือโทรหา ส่ง SMS หรือการ E-mail ก็สามารถทำได้ง่ายดายไม่ถูกจำกัดด้วยพื้นที่และเวลาเพราะมีเทคโนโลยีต่าง ๆ รองรับ

มากมายเช่น Wifi, EDGE, 3G หรือในกรณีของบางคนไม่ได้เข้าร่วมชุมนุมก็มีส่วนร่วมได้โดยอยู่ที่บ้าน เช่น การเข้าไปแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ได้ในทาง Internet, Website, MSN, Hi5, Facebook, Twitter หรือคนที่อยู่ต่างประเทศก็มีส่วนร่วมได้ด้วยช่องทางดังกล่าว

หรืออย่างในกรณีของประเทศจีนที่การคมนาคมสื่อสารสมัยใหม่อย่าง Internet นั้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549, หน้า 7) สามารถนำไปสู่พื้นที่สาธารณะแบบใหม่ในประเทศจีนที่จำนวนผู้ใช้ Internet ในปัจจุบันมีมากกว่าจำนวนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เสียอีก อินเทอร์เน็ตเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นได้อิสระเสรีกว่าพื้นที่การสื่อสารตามปกติ อย่างหนังสือพิมพ์รายวัน วิทยุ หรือโทรทัศน์ นั่นคือ พื้นที่แบบ Internet ทำให้เกิดการใช้เสรีภาพแบบใหม่ เพิ่มเสียงแบบใหม่ให้กับประชาชน กล่าวคือ เป็นเสียงทางอิเล็กทรอนิกส์ (An Electronic Voice) และเป็นการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางอิเล็กทรอนิกส์ (An Online Freedom Speech) ซึ่งไม่สามารถกระทำได้ในสื่อปกติเพราะมีการควบคุมที่เข้มงวดและรัดกุมมากกว่า และในอนาคตพื้นที่สาธารณะแบบอิเล็กทรอนิกส์นี้อาจนำไปสู่การพัฒนาประชาสังคมและชุมชนแบบเสมือนจริง (A Virtual Community) ทั้งในระดับชาติและระดับระหว่างชาติได้ เนื่องจากลักษณะเฉพาะของ Internet เองเป็นการสื่อสารแบบโต้ตอบกันได้ (Interactive) และเป็นการสื่อสารในหลายระดับ หลายพื้นที่และหลายฝ่ายพร้อม ๆ กัน (Interface) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ลักษณะเด่นของการสื่อสารคมนาคมสื่อสารสมัยใหม่อย่าง Internet จะเป็นการสื่อสารแบบโต้ตอบกันได้หลายระดับ ซึ่งทั้งโทรทัศน์และวิทยุทำไม่ได้ในโลกของ Internet เราสามารถเชื่อม (Link) ค้นหา (Search) และโต้ตอบ (Interact) ได้พร้อม ๆ กัน ในขณะที่เทคโนโลยีการสื่อสารก่อนหน้านี้ไม่สามารถกระทำได้ ปฏิกริยาโต้ตอบของผู้ใช้ อินเทอร์เน็ตจำนวน 80 ล้านคนในประเทศจีนในประเด็นปัญหาใดปัญหาหนึ่ง สามารถสร้างแรงกดดันและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องนั้น ๆ ได้ หรือที่เรียกว่า “การลุกฮือบนอินเทอร์เน็ต” (The Online Uprising) และถือเป็นปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมือง-สังคมแบบใหม่ในประเทศจีนในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า อำนาจของเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่เปิดโอกาสและสร้างพื้นที่ให้กับปัจเจกบุคคลอย่างกว้างขวาง ในทางกลับกันเทคโนโลยีของอำนาจในสังคมการเมืองไทยจะน่ากลัวไม่แพ้กับสังคมการเมืองของไอน์ชไตน์ กล่าวคือเทคโนโลยีของอำนาจจะไม่ใช่เป็นโทษหรือเป็นสิ่งที่น่ากลัวหากผู้ที่มีอำนาจ (ที่เข้มแข็งหลาย) มีคุณธรรม แต่ในโลกความเป็นจริงของการเมืองไทยไม่ได้เป็นอย่างนั้นเทคโนโลยีของอำนาจจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวและเป็นโทษ ตัวอย่างเช่น “เทคโนโลยีของอำนาจทางการเมือง” เช่น การออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้อง (ธีรยุทธ บุญมี, 2550, หน้า 212) การทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย การคอร์รัปชันแบบบูรณาการครบวงจร โดยเริ่มจากกลุ่มธุรกิจเชิงเรื่อง นักการเมืองตั้งนโยบายเทคโนโลยีแทรกตักกำหนดปรัชญาและหลักการ ข้าราชการกำหนดเงื่อนไขขั้นตอนการปฏิบัติ อนุญาตตุลาการคอยสนับสนุน การใช้ข้อมูลภายในหาประโยชน์ การถือประโยชน์ซ้อนทับ การลงทุนใช้เงินยืมอำนาจรัฐ การใช้เงินและอำนาจรัฐยืมหน่วยงานในตำแหน่งสำคัญ ๆ และองค์กรอิสระ ใช้สื่อและเงินหลวงสร้างประชานิยม ยึดหัวใจประชาชน ตั้งกองทุนลับหาเงินและฟอกเงิน ชุกหนั้น ทำให้การเลือกตั้งเป็นการลงทุนเพื่อเข้าสู่อำนาจ มากกว่าจะเป็นพิธีกรรมทางประชาธิปไตยที่ศักดิ์สิทธิ์ การหลบเลี่ยงภาษี การโอนหุ้น ฯลฯ ซึ่งในบางกรณีนั้นเป็นการกระทำที่ถูกต้องก็จริงแต่ไม่ชอบธรรม และเทคโนโลยีของอำนาจยังครอบคลุมไปถึงลักษณะเช่นเดียวกันกับสังคมไอน์ชไตน์ คือ การควบคุม ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ภาษา ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่แนบเนียนและได้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น “ชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์” ชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรับใช้ของครีวม (Holism) (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2553, หน้า 194) หรือสภาวะแห่งองค์รวม (Totality) หรือความเป็นหนึ่งเดียว (The One) โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามจะมีลักษณะยกย่องเชิดชูวีรกรรม ขององค์รวมเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพของรัฐ (ความจงรักภักดี) แต่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม คือ ไม่กล่าวถึงบุคคลทั่วไป (ทหาร ราษฎร สามัญชน) ทั้งที่ยอมพลีชีพยอมเสียสละชีวิตในสงครามเพื่อรักษาแผ่นดินหรือแลกมาด้วยชัยชนะ ซึ่งในสงครามมีคนจำนวนมากแต่ความดีความชอบกับตกอยู่กับองค์รวม

ซึ่งทำให้เกิดคำถามว่าแท้ที่จริงแล้วสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” เช่น “ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ความถูกต้อง ความชอบธรรม ความยุติธรรม” มีอยู่จริงหรือไม่ หรือคำว่า “ธรรม” ที่อยู่หลัง คำว่า “ความชอบ” คำว่า “ความยุติ” เป็นเพียงการผลิตสร้างชุดของการรับรู้ของคำว่า “ธรรม” โดยผู้มีอำนาจซึ่งถ้าหากเป็นเช่นนั้น คำว่า “ธรรม” ที่ไปผูกโยงไว้กับคำต่าง ๆ หรือแม้แต่ตัวมันเองโดยโดด ๆ ก็ไม่ได้มีลักษณะเป็น “ธรรม” (มีสีขาว เป็นกลาง ไม่ขึ้นต่อสิ่งใด) อย่างที่เราเข้าใจ แต่มีลักษณะเป็น “ท่า” (มีสีเทา เคลื่อนย้าย ไหลเวียน ขึ้นอยู่กับอำนาจ) (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549) หรืออีกตัวอย่างหนึ่งของเทคโนโลยีของอำนาจที่มีปฏิบัติการผ่านทางภาษา หรือเรียกว่าภาษาของอำนาจ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2551, หน้า 363) ซึ่งมีเป้าหมายสูงสุดอยู่กับการสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ต่อยากรบบอำนาจที่ดำรงอยู่ให้อยู่ในการรับรู้ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เพื่อที่จะได้ไม่เกิดการต่อต้านขัดขึ้นระบบ นั่นคือการทำให้ประชาชนสยบยอมต่ออำนาจผ่านการใช้ภาษาการเมืองแบบต่าง ๆ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2544, หน้า 61) เพราะภาษามีได้ไร้เดียงสา และมีได้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารความคิดหรือระบุงถึงตัววัตถุเท่านั้นแต่ภาษาคือการกระทำ ดังเช่น คำว่า “ขัดต่อความมั่นคงของประเทศ” เป็นคำที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะสามารถสร้างอำนาจให้เพื่อบี๋ได้อย่างมากมาย มหาศาล ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้การกระทำดังกล่าวของประชาชนไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การชุมนุมประท้วง ไม่ได้มีอะไรมากกว่าการแสดงออกเพราะถูกละเลยหรือลิดรอนสิทธิเสรีภาพ ซึ่งในหลายกรณีก็ทำตามที่ถูกหมายให้อำนาจไว้ แต่พอมาเจอเทคโนโลยีของอำนาจผ่านทางภาษาที่ชื่อว่า “ขัดต่อความมั่นคงของประเทศ” อำนาจหรือความชอบธรรมของประชาชนประการต่าง ๆ ดังกล่าวก็จะลดลงทันที

มือที่มองเห็นและมือที่มองไม่เห็น

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power) (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2528, หน้า 217) เป็นสิ่งที่คงอยู่ในชีวิตสังคมทุกรูปแบบ เมื่อพูดถึงอำนาจคนโดยส่วนใหญ่มักนึกถึงอำนาจที่เป็นรูปธรรมหรือมือที่มองเห็น แต่ที่แท้ที่จริงแล้วอำนาจนั้นมีสองลักษณะคืออำนาจที่เป็นรูปธรรมหรือมือที่มองเห็น เช่น รัฐหรืออำนาจรัฐ

(Miliband, 1969 อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2552, หน้า 23) ซึ่ง Miliband ได้ให้คำอธิบายว่า ประกอบด้วยสถาบันรูปธรรมจำนวนหนึ่ง ได้แก่ รัฐบาล ระบบบริหารศาล และตำรวจ ซึ่งสถาบันเหล่านี้เป็นกลไกของรัฐและอำนาจรูปธรรมของรัฐ ในขณะที่เดียวกัน Althusser ก็ได้ให้ความเห็นว่า (Althusser, 1971, p. 140) อำนาจรัฐเป็นพลังที่เป็นรูปธรรมของการแสดงออกซึ่งพลังของอำนาจรัฐได้แก่ นโยบายการกระทำต่าง ๆ ขององค์กรของรัฐ รัฐบาล ระบบราชการ ทหาร ตำรวจ ศาลและคุก (อภิญา เพื่องฟูสกุล, 2549, หน้า 50) ศาสนา ครอบครัว ระบบเลือกตั้ง พรรคการเมือง สหภาพแรงงาน สื่อมวลชน ระบบการศึกษา ฯลฯ กับอำนาจที่เป็นนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็น ซึ่งมีลักษณะที่ซับซ้อนแบบยล มิใช่อำนาจแบบ กตจี หรืออำนาจแบบมอมเมา อย่างที่ศึกษากันอยู่ทั่วไป (ทองกร โภคธรรม และนพพร ประชากุล, 2547, หน้า 13-14) แต่เป็นอำนาจควบคุมผ่านกระบวนการสร้างบรรทัดฐาน (Normalization) อันเป็นลักษณะเด่นของสังคมสมัยใหม่ หากมองจากกรอบคิดเรื่องอำนาจของฟูโกต์ ยกตัวอย่างเช่น ระเบียบวินัย (Discipline) ซึ่งฟูโกต์มองว่า คือ อุปกรณ์สำคัญในอันที่จะกำกับผู้คนให้อยู่ในบรรทัดฐานเดียวกัน โดยการควบคุมนี้เป็นไปในระดับรายละเอียดของชีวิตประจำวันหรือระดับจุลภาค จนถึงขั้นแผ่ซึมเข้าไปในวัตรปฏิบัติร่างกายของมนุษย์ (อภิญา เพื่องฟูสกุล, 2546, หน้า 53) เช่นการจัดระเบียบเชิงกายภาพของโรงงานอุตสาหกรรม การจัดระเบียบเชิงกายภาพที่มีประสิทธิภาพจะต้องควบคู่กับการจัดระเบียบภายในด้วย หากคนงานในโรงงานแห่งหนึ่งเชื่อและยึดมั่นในคุณค่าของความเป็นมีประสิทธิภาพว่าเป็นสิ่งที่วัดคุณค่าของความสำเร็จ เขาก็จะสร้าง “วินัย” ให้กับตนเองทั้งร่างกายและจิตใจของเขาถูกทำให้เชื่อ (Docile Body) ภายใต้กรอบวาทกรรมทุนนิยมเรื่องประสิทธิภาพดังกล่าว มิใช่เฉพาะแต่เรื่องทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมไปถึงด้านอื่น ๆ อีกด้วย

สังคมการเมืองไอซ์แลนด์ : อำนาจรูปธรรมและอำนาจนามธรรม

ซึ่งอำนาจทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวมา คนส่วนใหญ่ก็มักจะรับรู้และเคยชินกับอำนาจในลักษณะแรกคืออำนาจรูปธรรมมากกว่าอำนาจนามธรรม ในกรณีของสังคมของไอซ์แลนด์นั้นอำนาจทั้ง 2 ลักษณะคือทั้งมือที่มองเห็นและมือที่มอง

ไม่เห็นทำงานควบคู่กันไป ซึ่งประชาชนโชนันเนียก็ดูเหมือนจะรับรู้และเคยชินกับอำนาจที่เป็นรูปธรรมมากกว่าอำนาจนามธรรม รูปธรรมของอำนาจดังกล่าวก็เช่น พี่เบิ้มในจอทีวีในโปสเตอร์ที่ติดตามสถานที่ต่าง ๆ ตำรวจความคิด เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่คอยกำกับดูแลพฤติกรรมและความคิดของชาวโชนันเนียอยู่ตลอดเวลา เพื่อไม่ให้มีพฤติกรรมและความคิดนอกกลุ่ม นอกทางให้มีแต่ความจงรักภักดีต่อพี่เบิ้มและพรรค ซึ่งอำนาจรูปธรรมดังกล่าวก็ดูเหมือนจะได้ผลเป็นอย่างดีกับประชาชนชาวโชนันเนีย แต่อำนาจรูปธรรมหรือมือที่มองเห็นดังกล่าวกับใช้ไม่ได้ผลกับคนที่มีวิญญาณขบถอย่างวินสตัน เพราะอำนาจรูปธรรมดังกล่าวไม่ได้มีความซับซ้อนซ่อนเล่ห์แต่อย่างใด ซึ่งใช้ไม่ได้ผลกับคนที่มีสติปัญญาในระดับหนึ่งอย่างวินสตัน ที่ต่างจากประชาชนชาวโชนันเนียโดยทั่วไป แต่สิ่งที่สามารถเอาชนะและเล่นงานวินสตันได้ก็คือ อำนาจที่เป็นนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็นซึ่งในที่นี้ก็คือ โอบิโอรัน โอบิโอรันเป็นภาพตัวแทนของอำนาจที่เป็นนามธรรม คือ มีความแนบเนียนซับซ้อนซ่อนเงื่อนมากกว่า ไม่ได้มีลักษณะที่เหมือนอำนาจที่เป็นรูปธรรมอย่างพี่เบิ้มในจอทีวี หรือตำรวจความคิด ซึ่งมีลักษณะแข็งทื่อเป็นสากลเปื้อน ที่กล่าวว่าโอบิโอรันเป็นภาพตัวแทนของอำนาจที่เป็นนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็น ก็เพราะอำนาจอย่างโอบิโอรันไม่ใช่อำนาจแบบบังคับขู่เข็ญ แต่เป็นอำนาจแห่งความดูน่าเชื่อถืออำนาจแห่งการชักจูงหวานล่อม ทำให้วินสตันหลงเชื่อเพราะลักษณะดังกล่าวซึ่งวินสตันไม่ได้รู้สึกว่ามันถูกบังคับ จึงยอมทิ้งไปคาความล้มเหลวและโดนจับได้ในที่สุด ว่าไม่จงรักภักดีกับภูตต่อพรรคและพี่เบิ้ม และอำนาจจะมีพลังและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ถ้าหากมีการประสานกันระหว่างอำนาจที่เป็นรูปธรรมหรือมือที่มองเห็นกับอำนาจที่เป็นนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็น และปฏิบัติการผ่านทางความรู้ ความเชื่อ ความศรัทธา ซึ่งกรณีของโชนันเนียก็คืออำนาจในรูปของพี่เบิ้มในจอทีวีตำรวจความคิดกับอำนาจในรูปของโอบิโอรันนั่นเอง

สังคมการเมืองไทย : อำนาจรูปธรรมและอำนาจนามธรรม

ในกรณีของสังคมการเมืองไทยก็มีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากสังคมโชนันเนีย คือ คนโดยทั่วไปโดยส่วนใหญ่ก็จะรับรู้และเคยชินอยู่กับอำนาจที่เป็นรูปธรรมหรือมือที่มองเห็น เพราะเป็นอำนาจที่ปรากฏชัดเจน ดังตัวอย่างที่ได้กล่าวมา เช่น

อำนาจรัฐในการบริหารประเทศ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนผ่านทางนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ อำนาจนิติบัญญัติในการออกกฎหมายมาบังคับใช้ในด้านต่าง ๆ อำนาจตุลาการในกระบวนการยุติธรรม ในการพิจารณาพิพากษาคดี อำนาจของตำรวจในการจับกุม บุกค้น สืบสวน อำนาจของผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานต่าง ๆ ในการบังคับบัญชาสั่งการลูกน้อง ประเด็นที่น่าสนใจก็คือว่าในการได้มาซึ่งอำนาจและการใช้อำนาจนั้น เป็นไปอย่างถูกต้องหรือไม่ (อมรรักษาสัตย์ และคณะ, 2543, หน้า 33) คือ ถ้าหากเป็นการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยการได้มาซึ่งอำนาจก็ต้องได้รับการยอมรับและยินยอมจากประชาชน เมื่อเข้ามาแล้วการใช้อำนาจก็ต้องเป็นไปเพื่อสังคมประเทศชาติโดยรวม จะต้องมองว่าธรรมคืออำนาจไม่ใช่อำนาจคือธรรม เพราะถ้าหากมองว่าธรรมคืออำนาจ ก็จะทำให้การใช้อำนาจนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรม แต่ถ้าหากมองว่าอำนาจคือธรรม ก็จะทำให้การใช้อำนาจนั้นนำไปสู่ความหายนะเป็นอำนาจในลักษณะเดียวกันกับพีแบ้มพรรคและตำรวจความคิดของสังคมไอชนนีย์ที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองเป็นความสัมพันธ์เยี่ยงคนกับสัตว์เพราะอำนาจคือธรรมไม่ใช่ธรรมคืออำนาจ ซึ่งในสังคมไทยหากพิจารณาประวัติศาสตร์การเมืองไทยจะเห็นได้ว่าหลายต่อหลายครั้งที่มีการใช้อำนาจในลักษณะอำนาจคือธรรมไม่ใช่ธรรมคืออำนาจ ซึ่งก็สร้างหายนะให้กับสังคมอย่างประเมินค่ามิได้ เช่น การปกครองแบบเผด็จการในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ประชาชนปราศจากเสรีภาพในการพูดและเขียน การใช้กำลังปราบปราม นิสิตนักศึกษาอย่างรุนแรง ในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 และ 6 ตุลา 2519 การใช้กำลังเข้าปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง ในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นลักษณะการใช้อำนาจคือธรรมทั้งสิ้น (สรวิศ ชัยนาม, 2552, หน้า 170) โดยเนื้อแท้ อำนาจนั้นเลวร้าย ผลกระทบของอำนาจขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้นำที่ให้อำนาจ เพราะฉะนั้นพีแบ้มอย่างในสังคมของไอชนนีย์จะไม่เกิดขึ้นกับสังคมไทยถ้าหากผู้มีอำนาจในสังคมไทยใช้ธรรมเป็นอำนาจ

ในทางกลับกันอีกลักษณะหนึ่งของอำนาจ คือ อำนาจนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็น (ไฮรต์นั เจริญดินอฟาร์, 2549, หน้า 25) มิใช่อำนาจในรูปแบบที่ดิบและหยาบกร้านอย่างการใช้กำลังเข้าบีบบังคับ เป็นอำนาจที่ไม่ปรากฏให้เห็น

ไม่ทำให้ผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจดังกล่าวรู้สึกถูกบังคับหรือถูกครอบงำ มีความแนบเนียนไม่แข็งทื่อเหมือนอย่างอำนาจในลักษณะแรกคืออำนาจรูปธรรมหรือมือที่มองเห็น แต่ก็มีพลังมีอำนาจภาพและประสิทธิภาพไม่แพ้กัน ตัวอย่างเช่น “อำนาจเชิงสัญลักษณ์” เช่น อำนาจของสถาบันกษัตริย์ กล่าวคือ โดยสากลทั่วไปสถาบันกษัตริย์ไม่ได้มีอำนาจในการใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการโดยตรงเหมือนอย่างในอดีต แต่สถานะของความเป็นกษัตริย์หรือภาพของความเป็นกษัตริย์เป็นสิ่งที่มีความอำนาจในตัวเอง ซึ่งไม่ต้องไปเรียกร้องต่ออำนาจหรือแสวงหาอำนาจ แต่สถานะหรือภาพความเป็นกษัตริย์เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอำนาจแต่ไม่ใช่อำนาจโดยตรงแบบบังคับขู่เข็ญ แต่มีลักษณะเป็นอำนาจนามธรรมหรืออำนาจทางอ้อม (ปฏิบัติการทางอำนาจดังกล่าวทำงานผ่านทางการบ่มเพาะที่มีสังคม ชาติ รัฐ เป็นตรรกะรองรับ) โดยเฉพาะ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2552, หน้า 56-57) ภายใต้กรอบคิดและความเป็นรากฐาน (Foundation) ของรัฐประชาชาติที่เน้นความเป็นเอกภาพเป็นสิ่งจำเป็นต้องมาก่อนและอยู่เหนือสิ่งอื่นใด เช่น การแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ใครเรียกร้องแต่เป็นความสมัครใจของผู้จงรักภักดีเอง เพราะมีความศรัทธาในตัวกษัตริย์หรือสถาบันกษัตริย์หรือการแสดงความเคารพ ไม่ได้รู้สึกว่าตนเองถูกบังคับหรือทำไปเพราะขืนใจ เราสามารถทำกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ได้หลายชั่วโมง ในโอกาสที่สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับอำนาจเชิงสัญลักษณ์ได้อย่างไม่รู้สึกต่อต้าน เพราะอำนาจนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็นมีลักษณะแนบเนียนซับซ้อน มีลักษณะเหมือนกับไม่ได้บังคับแต่บังคับภายในตัว ในทางกลับกันการเสียสละเวลาไปลงประชามติลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือประชุมหมู่บ้าน ด้วยเวลาเพียงไม่กี่นาที ซึ่งเป็นกิจกรรมของอำนาจรูปธรรมเรากลับไม่ยากไปและรู้สึกว่าฝืนใจเหมือนโดนบังคับเป็นสาธารณะกิจกรรมที่สกลปรก ทั้งที่การเลือกตั้ง การไปลงประชามติ การประชุมหมู่บ้าน ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นหน้าที่ที่ไม่ต้องมีใครมาบอกหรือบังคับ เราก็ควรจะต้องสำนึกรู้ได้เอง (หน้าที่พลเมือง/ภาวะความเป็นพลเมือง) เพราะเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์กับเราโดยตรงแต่เรากลับมีความรู้สึกและพฤติกรรมในลักษณะที่ตรงกันข้าม ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในประสิทธิภาพของอำนาจทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว ซึ่งยังไม่ต้องพูดถึงว่าอำนาจทั้ง 2 ดังกล่าวชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม

อีกตัวอย่างหนึ่งของอำนาจนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็นก็คือ “อำนาจเชิงวัฒนธรรม” ตัวอย่างเช่น “ศาสนา” โดยเฉพาะคำสอนของศาสนาเป็นสิ่งที่มียุทธศิลป์ต่อความเชื่อความคิดและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลและ สังคมเป็นอย่งยิ่ง เช่น เมื่อบุคคลคิดจะกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง สิ่งที่จะปรามพฤติกรรมหรือการทำความผิดของบุคคลได้ คือนอกจากกฎหมายแล้วยังมีอำนาจเชิงวัฒนธรรม (หลักธรรมคำสอนทางศาสนา) ที่คอยปรามพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลควบคู่ไปกับกฎหมาย เพราะเวลาบุคคลจะกระทำความผิดนอกจากจะนึกถึงโทษที่จะได้รับตามกฎหมายแล้ว เช่น การฆ่าคน การชก ชิง วิ่ง ปล้น ก็จะมีนึกถึงบาปกรรมนึกถึงนรกหลังจากตายไปซึ่งก็ไม่มีใครทราบได้ว่านรกมีจริงหรือไม่ แต่อย่างน้อยก็เป็นสิ่งช่วยปรามการกระทำความชั่วของบุคคลที่ควบคู่ไปกับกฎหมายได้อย่าง มีประสิทธิภาพพอสมควร (เพราะตระกะประกอบการพิจารณาในการทำความชั่วของบุคคลจะมีอยู่ 4 ชุด คือ 1. กลัวกฎหมาย ไม่กลัวบาปกรรม 2. กลัวบาปกรรม ไม่กลัวกฎหมาย 3. กลัวทั้งบาปกรรมกลัวทั้งกฎหมาย 4. ไม่กลัวทั้งบาปกรรมไม่กลัวทั้งกฎหมาย) อันนี้เป็นกรณีของปัจเจกบุคคลกับอำนาจเชิงวัฒนธรรม ในส่วนของอำนาจเชิงวัฒนธรรมที่ส่งอิทธิพลของอำนาจต่อสังคมส่วนรวมก็เช่น “หลักคำสอน” บางอย่างนั้นมีการกล่อมเกลากันเป็นเวลานานจนพัฒนาเป็นแนวการยึดถือปฏิบัติของสังคม (โดยที่หลักคำสอนดังกล่าวมีกระบวนการทำงาน ดังนี้คือ การผลิตสร้างชุดของคำสอน/หลักคำสอน ปฏิบัติการผ่านทางพระสงฆ์ในการสร้างความชอบธรรม ผลลัพธ์สุดท้ายคือแนวทาง/วิถีปฏิบัติที่เป็นปกติของสังคม) เช่น การบวชเรียนตอนอายุ 21 ปี หรือการบวชก่อนแต่งงาน ซึ่งถ้ามองกันด้วยความเป็นธรรมโดยไม่ยึดถือเรื่องประเพณีก็เป็นสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่จะบวชหรือไม่บวช หรือจะบวชตอนอายุมากกว่า 21 หรือจะบวชตอนหลังแต่งงานไปแล้ว เพราะทุกอย่างภายใต้ปริมณฑลของคำว่า “พุทธศาสนา” ไม่ได้มีการบังคับเหมือนอย่างในหลาย ๆ ศาสนา แม้แต่ศีล 5 อันเป็นแนวในการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนเอง ก็เรียกร้องเพียงแค่ “พึงละเว้น”หรือ “ควรละเว้น” จากการ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การพูดโกหก การประพฤติดูถูกเมียชาวบ้าน การดื่มสุราของมึนเมา ซึ่งต่างจากศาสนาอื่นที่ใช้คำว่า “ต้อง” ทำให้มีลักษณะบังคับประกาศิตเด็ดขาด แต่จะกระทำเช่นนั้นไม่ได้ เพราะจะถูกสังคมประณามคว่ำบาตรหรือไม่ยอมรับให้ทำสังกรรมทางสังคมด้วย

เราจะเห็นได้ว่าอำนาจนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็นนั้นมีความแนบเนียนซับซ้อนชวนให้น่าหลงใหล เพราะไม่ได้มีลักษณะของการบังคับขู่เข็ญแต่ที่แท้จริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ อำนาจนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็นนั้นก็มีลักษณะบังคับเช่นกัน แต่เป็นการบังคับที่แนบเนียนซับซ้อนมีเสน่ห์จนทำให้เรารู้สึกว่าเราไม่ได้ถูกบังคับหรือไม่ได้ตกอยู่ใต้อำนาจดังกล่าว ซึ่งพิจารณาได้จากตัวอย่างเรื่องการบวชตั้งที่กล่าวมาเกี่ยวกับเรื่องของการบวชในลักษณะต่าง ๆ ที่ยกตัวอย่างมา ไม่ได้มีพระสงฆ์หรือไม่จำเป็นที่จะต้องมีการมีพระสงฆ์มาบอกว่ากุลบุตรชายไทยเมื่ออายุถึง 21 ปีต้องบวชเรียนหรือต้องบวชก่อนแต่ง แต่ทุกครอบครัวของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปก็จะเป็นหุ่นยนต์ที่ซื่อสัตย์คือจะสำนึกและนำไปปฏิบัติโดยอัตโนมัติเพื่อดำรงแบบแผนของอำนาจเชิงวัฒนธรรมดังกล่าว ซึ่งเป็นการ “บังคับโดยไม่บังคับ”

และ/หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น บุคคลที่มีฐานะร่ำรวยก็จะถูกอำนาจนามธรรมเชิงวัฒนธรรม (ศาสนา) บังคับครอบงำในอีกลักษณะหนึ่ง บุคคลที่มีฐานะร่ำรวยก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมให้ทำหน้าที่ที่ดีตามกับความร่ำรวยดังกล่าว (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2554, หน้า 271) ผ่านกรอบคิดเรื่องกิจกรรมของ “การให้” ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของศาสนาจำนวนมากเช่น ศาสนาอิสลามกับแนวคิดเรื่อง “วัคฟ์” หรือที่เรียกว่า “วะกัฟ” อันเป็นการให้เพื่อกิจการการกุศล ซึ่งรวมถึงศาสนาพุทธผ่านทางกรอบคิดเรื่อง “การทำบุญและการทำทาน” คือ ยิ่งรวยมากก็ต้องทำบุญมากเสียสละมากเพราะมีโอกาสและความพร้อมกว่าคนอื่น ถ้าหากไม่ทำบุญตามคาดหวังดังกล่าวก็จะถูกสังคมยึดเหนี่ยวประโยคแห่งอำนาจ (ภาษาของอำนาจ) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2551, หน้า 352) ซึ่งใช้แล้วให้อำนาจกับคนกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ลดทอนหรือลดทอนอำนาจของคนอีกกลุ่มหนึ่งว่า “ชี้เหนี่ยวตายไปเอาไปไม่ได้สักบาท/ซีกไม่ให้หมากิน” คือแม้แต่ซีกไม่ให้ (เป็นการลดทอนสิทธิในการมี/เรียกร้องการเสียสละของคนมี ขณะเดียวกันก็สร้างอำนาจให้กับคนไม่มี/ก่อให้เกิดสิทธิในการได้รับอย่างชอบธรรมของคนไม่มี) ซึ่งเหมือนกับว่า ความร่ำรวยดังกล่าวเป็นความผิดที่สังคมควรประณาม ทั้งที่ความร่ำรวยดังกล่าวมาจากสัมมาอาชีพะ ซึ่งในที่นี้จะไม่พูดถึงคนที่ร่ำรวยที่มาจากการกระทำผิดกฎหมายการทุจริตคอร์รัปชันต่าง ๆ เพราะถ้าหากพิจารณากันด้วยความเป็นธรรมโดยไม่เอาตรรกะเชิงวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ก็จะได้เห็นได้ว่าเป็น “สิทธิ

เสรีภาพ” ของบุคคล (เศรษฐกิจผู้นั้น ๆ) ที่จะทำบุญหรือไม่ทำบุญ ทำมากหรือน้อย สังคมจะไปคาดหวังกะเกณฑ์อะไรไม่ได้เพราะเป็น “สิทธิ” ส่วนบุคคลเป็น “ทรัพย์สิน” ส่วนบุคคล คำถามที่น่าสนใจก็คือว่าสังคมเอาอำนาจมาจากไหนที่มาคาดหวัง บังคับกะเกณฑ์ให้เศรษฐกิจหรือคนที่ร่ำรวยจะต้องทำบุญและ ต้องทำจำนวนมากให้ สมกับฐานะความร่ำรวย เพราะสังคมไม่ใช่รัฐไม่ใช่องค์กรปิตัย ถึงใช้ก็ไม่มีสิทธิ ที่จะทำเช่นนั้นได้ เพราะไม่ใช่ตรรกะของประชาธิปไตยแต่เป็นตรรกะของเผด็จการ คำตอบก็คือ อำนาจดังกล่าวมาจากมือที่มองไม่เห็นหรืออำนาจเชิงวัฒนธรรม (ศาสนา) ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับตัวอย่างแรกเรื่องการบวชเรียนตอนอายุ 21 และการบวชก่อนแต่งงาน เศรษฐีหรือบุคคลที่ร่ำรวยจะอยู่ในสังคมได้อย่างชอบธรรม ก็จะต้องสยบยอมอยู่ภายใต้การบังคับขี้นาและบงการของอำนาจนามธรรมดังกล่าว ในที่นี้เราจะไม่พูดถึงกรณีของเศรษฐกิจหรือบุคคลที่ร่ำรวยที่ทำบุญเพื่อผลประโยชน์หรือเพื่อเอาหน้าสร้างชื่อเสียง ทำบุญเพื่อหวังผลในทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง ที่มีกันอยู่ปกติในสังคมโลกที่ 3 ที่กำลังคลาไคลทางตั้งไข่เป็นสู่ความเป็นอารยะในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นอีกกรณีหนึ่ง เราก็จะเห็นได้ว่าหลักคำสอนเรื่องความเสียสละเป็นโฉมหน้าที่แนบเนียนซับซ้อนอีกรูปแบบหนึ่ง ของอำนาจนามธรรมเชิงวัฒนธรรม ทั้งก็เพื่อดำรงไว้ซึ่งแบบแผนและความอยู่รอดของอำนาจเชิงวัฒนธรรม (ศาสนา) เอง และที่สำคัญในเรื่องของอำนาจนามธรรมนั้น จะมีเรื่องเวลาเป็นตัวแปรที่สำคัญ กล่าวคือยิ่งการดำรงอยู่หรือปรากฏขึ้นของอำนาจธรรมเป็นเวลานานเท่าใด ก็จะทำให้มีความแนบเนียนสลับซับซ้อนมีเสน่ห์น่าเชื่อถือและมีความชอบธรรมมากยิ่งขึ้น (อนึ่ง ตัวอย่างที่กล่าวมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบวช การทำบุญ ความจงรักภักดี หรือ การแสดงความจงรักภักดี ไม่ได้หมายความว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ดีหรือผู้เขียนปฏิเสธสิ่งเหล่านี้เพราะทุกสิ่งทุกอย่างมีตรรกะเป็นของตัวเอง ซึ่งทั้งการบวช การทำบุญ และความจงรักภักดี ก็ล้วนแล้วแต่เป็นตรรกะที่สำคัญสำหรับสังคมในมุมของตัวเอง หากแต่เพียงต้องการยกขึ้นเป็นตัวอย่างประกอบการอธิบายเพื่อชี้ให้เห็นถึง ความแยบยล แนบเนียน ซับซ้อนของอำนาจนามธรรมหรือมือที่มองไม่เห็น)

สรุป

ในบรรดางานคลาสสิกโดยทั่วไปส่วนใหญ่จะนำเสนอเรื่องราวที่เป็นด้านบวกเป็นด้านดีของมนุษย์ ธรรมชาติ รัฐ ศีลธรรม และสังคม แต่สำหรับ 1984 กลับนำเสนอสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ นำเสนอ ด้านลบ ด้านอัปลักษณ์ ด้านที่บูดเน่า โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ มนุษย์ รัฐ อำนาจ และสังคมการเมืองในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งการนำเสนอกลับดังกล่าวเป็นการ “สาดแสงทางปัญญาโดยรอบด้าน” ทำให้เป็นเสน่ห์ของ 1984 ที่ทำให้ 1984 ยังคงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ และที่สำคัญประเด็นต่าง ๆ ที่ ออร์เวลล์ นำเสนอใน 1984 มิใช่เป็นเพียงจินตนาการเผลอฝันเลื่อนลอย เพราะในหลายประเด็นที่เขานำเสนอยังคงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมปัจจุบันอยู่เรื่อย ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงสังคมการเมืองไทยของเราด้วย ดังนั้นการศึกษางานวรรณกรรมคลาสสิกอย่าง 1984 เพื่อสังเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจ แล้วนำมาตั้งคำถามวิพากษ์ท้าทาย สังคมการเมืองรวมถึงสังคมการเมืองไทยในประเด็นร่วมสมัยต่าง ๆ ของสังคมการเมืองที่เต็มไปด้วยความโกลาหล ลึกถื่น และย้อนแย้งจึงเป็นกิจกรรมทางปัญญาที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

- จันทน์ เจริญศรี. (2545). **โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- จักร์ พันธุ์เพชร. (10 สิงหาคม 2552). “มิเชล ฟูกูเกต์: วาทกรรมและปฏิบัติการ”. วันที่ค้นข้อมูล 15 พฤษภาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.ajarnjak.com>.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2528). **การเมืองมนุษย์: รัฐศาสตร์ทวนกระแส**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2552). **รัฐ**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- ชาญชัย อาจิณสมาจร. (2551). **ทฤษฎีการบริหารตามแนวคิดปราชญ์ตะวันตก**. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). **รัฐศาสตร์แนววิพากษ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2549). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง และความ เป็นอื่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- _____. (2545 ก). **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- _____. (2545 ข). **สัญญาวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยม, กับการศึกษา รัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- _____. (2551). **ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง**. กรุงเทพฯ: โครงการ ตำราและสิ่งพิมพ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2554). **แนะนำสฤลความคิดหลังโครงสร้างนิยม**. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- ทองกร โภคธรรม และ นพพร ประชากุล. (2547). **ร่างกายได้บงการ**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (18 ตุลาคม 2549). “รัฐประหารกับความชอบธรรมทาง การเมือง”. วันที่ค้นข้อมูล 15 พฤษภาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://invisiblenews.exteen.com/20061018/entry>.
- _____. (2552). **ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สมมติ.

- _____. (2552). **เชิงอรรถการปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- _____. (2553). **ความรัก ความรู้ ความตาย**. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- _____. (2554). **ความสมเหตุสมผลของความชอบธรรม (การครองจำ)**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2550). **ความคิดสองทศวรรษ ธีรยุทธ บุญมี**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- _____. (2551). **มิเชล ฟูกูเกต์**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- นิติ ภาวครพันธุ์. (2550). "มือถือ: ปัจจัยที่ห้าของแรงงานพม่าในเมืองชายแดน". ใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **สู่พรมแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ศิริพงษ์ดวลย์ ณ อยู่ยง. (2551). **แนวความคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: ธนุพวันดีง.
- สรวิต ชัยนาม. (2552). **จักรวรรดิอเมริกา ประวัติศาสตร์แบบทวนกระแส อัตลักษณ์ ชีวอำนาจ**. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือชุด ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศึกษา ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาปพิณ ศุพุทธมงคล. (2545). **ลูกกับคน อำนาจและการต่อต้านขัดขืน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสนีย์ คำสุข. (2548). "การศึกษารัฐศาสตร์แนวทางอำนาจ". ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อมร รักษาสัตย์ และคณะ. (2543). **ประชาธิปไตย อุดมการณ์ หลักการ และแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). **คิดอย่างมิเชล ฟูกูเกต์ คิดอย่างวิพากษ์ จากวาทกรรมของอัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2546). **อัตลักษณ์**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

_____. (แปล). (2549). **หลังโครงสร้างนิยมฉบับย่อ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร.

Althusser, L. (1971). *Lenin and Philosophy and Other Essays*. New York:
Monthly Review Press.

Miliband, R. (1969). *The State in Capitalist Society*. London: Weidenfeld
and Nicolson.